

ENTREVISTA

José Enrique Ruiz-Domènec

Historiador

“Catalunya és una gran nació perquè té al darrere una gran literatura”

JORDI GÀLVEZ

Després del seu èxit, ‘El despertar de las mujeres’ (Península, 1999), un assaig sobre el passat intel·lectual i polític d’algunes dones medievals, el professor José Enrique Ruiz-Domènec acaba de publicar ‘Rostros de la historia. Veintiún historiadores para el siglo XXI’ (Península, 2000). Està previst que aquesta tardor publiqui ‘Ricard Guillem, un somni per a Barcelona’

CRISTINA CALDERER

J.G. Aquesta entrevista potser causarà sorpresa.

J.E.R.D. ¿Per què?

J.G. Ja sap que als assagistes se'ls nega sovint la condició d'escriptors. ¿Vostè és un escriptor que fa de professor o un professor que fa d'escriptor?

J.E.R.D. És bonic això que em demanes. Jo sempre he intentat ser totes dues coses alhora: un escriptor que ensenya i un ensenyant que escriu. Em sento absolutament unitari, amb una identitat gens fragmentada.

J.G. Però no és una cosa gaire habitual en la nostra universitat.

J.E.R.D. Això mateix: en la nostra universitat. Malauradament al nostre país són dues professions molt separades, però en d'altres els professors universitaris estan doblats en escriptors, i a la inversa. A Harvard i Princeton, un catedràtic, a més de tenir un sou que sextuplica el que té un catedràtic aquí, està permanentment en la vida intel·lectual, escrivint llibres, normalment un a l'any, i col·laborant als diaris, a les revistes literàries de divulgació. Fent això no deixen de ser bons professors. És exactament al contrari: són millors professors, i el prestigi literari el traslladen a l'escena pública, i la ressonància de l'escena pública la traslladen al prestigi universitari. És un cercle molt creatiu. Cal recordar, però, que en els seus inicis, la Universitat Autònoma de Barcelona, que era molt progressista en el bon sentit de la paraula, va agafar molts escriptors i els va doblar

en ensenyants.

J.G. ¿En Gabriel Ferrater?

J.E.R.D. Sí, i d'altres també. Com el seminari que va fer Mario Vargas Llosa en constant diàleg amb Martí de Riquer. Per a mi és un punt de referència permanent del que ha de ser una universitat.

J.G. Per tant, vostè és un escriptor-professor de casa.

J.E.R.D. Sí, de casa. No sóc cap fitxatge estel·lar, i això vol dir una cosa molt clara: que sóc una persona forjada en la trajectòria de l'ensenyament a l'Autònoma des que va fundar-se, i en les transformacions que ha experimentat la cultura catalana. El que passa és que has de posar-te moltes caputxes i no sortir al primer terme de l'actualitat si vols treballar. Si has de llegir moltíssim, la gresca de la vida social l'has de deixar de banda. No hi ha temps per a totes dues coses, i la formació, tant en l'ensenyament com en l'escriptura, la proporciona la lectura.

J.G. El seu treball intel·lectual potser no ha estat prou ben entès.

J.E.R.D. Potser no. La innovació és una de les meves preocupacions permanents. El nostre país sempre ha tingut molt de recel davant de les grans novetats, i continua, per desgràcia, per aquest camí. I per altra banda sóc un cosmòpolita convençut que viu a Barcelona per pur convenciment. No visc aquí pensant que la vida està en una altra banda, per fer servir un símil de Kundera. Sóc un cosmòpolita de Barcelona, no només per les meves diferents ar-

rels familiars sinó també per la meva formació. Diversa i de vegades contradictòria, segons per a segons qui. Diversa tan pel que fa a les escoles com a les disciplines, perquè el meu interès intel·lectual va de la història a la crítica literària, passant per la filosofia.

J.G. ¿Quina ha estat la seva principal preocupació com a intel·lectual?

J.E.R.D. Fugir de la frivolitat. La frivolitat sempre és una gran temptació quan es vol innovar, quan es volen desmuntar estructures obsoletes, com ara els sistemes universitaris d'ensenyament, heretats del segle XIX. S'està lluitant contra la burocràcia de l'administració universitària amb mecanismes força frívols. Sempre hem d'evitar la frivolitat. Jo he seguit el consell que em va donar un dels meus grans mestres, Georges Duby, i m'he volgut mantenir sempre dins de la meva disciplina. Debatent permanentment amb els meus col·legues i sotmetent-me al judici d'historiadors, de vegades ben conservadors. Sempre m'ha semblat que això és molt oportú. Perquè dins de la teva disciplina és on pots fer grans transformacions, i fora pots caure en el risc de la frivolitat si no ho assages abans molt bé.

J.G. ¿I quins són aquests mètodes? ¿Què li cal a la història del segle XXI per seguir avançant?

J.E.R.D. Doncs un element que em sembla crucial en la configuració de la memòria col·lectiva, d'això que anomenem la memòria social d'un país, d'un territori o d'un continent, i

aquest element no és altra cosa que la literatura. ¿Per què sempre ens hem expressat literàriament? Aquesta és una pregunta molt i molt important, però abans hem de constatar una enorme evidència: que sempre ens hem expressat literàriament i que tots els elements d'identitat de la memòria social, per exemple la catalana, passen per aquí. ¿Per què parlem d'aquesta identitat catalana? Perquè s'ha expressat literàriament en un moment determinat. Si no tinguéssim aquest principi, aquesta recerca d'expressió literària, ens costaria moltíssim trobar aquests elements de memòria social, en d'altres manifestacions.

J.G. Per tant, la literatura és una cosa molt més important del que es pensa.

J.E.R.D. Jo estic convençut que la memòria social s'expressa primordialment, i jo diria que inicialment també, amb el fet literari. Per tant, si busquem la configuració d'una memòria social determinada, sigui quina sigui, s'haurà de fer sobre l'acumulació del seu fet literari. I el fet literari, de vegades, tot i que és universal també és particular, i per tant, diferencial. El famós fet diferencial es percep també en la literatura perquè estableix connexions radicals entre l'universal i el concret. És a dir, una cosa és haver llegit Homer i assumir-lo, i una altra cosa és respondre a aquesta exigència, que és literària, a través de les senyes d'identitat o de la memòria social,

del país, del teu territori concret. En aquest sentit, jo dubtaria que hi pogués haver memòria social sense un fet literari al darrere recolzant-la fortament. Tota gran nació té darrere seu una gran literatura com és evident. Catalunya és una gran nació perquè té al darrere una gran literatura.

J.G. Malauradament no és tan evident per a tothom. ¿Per què creu que és tan important el paper de la literatura?

J.E.R.D. Perquè en el moment en què es perdés la literatura s'afebliria la memòria social d'aquesta nació, i a la llarga, també es perdria aquesta nació. Cal tenir cura de la literatura, i no només a través dels autors, sinó conservant o creant les suficients condicions socials, culturals i polítiques perquè aquesta memòria social continuï construint-se, perquè hi hagi literatura en el futur. Sense literatura no existiria el futur.

J.G. ¿Què passaria si no es mantinguessin?

J.E.R.D. Doncs que arribaríem a un període d'eclipsi. Com els que hi ha hagut a Catalunya i a d'altres països. El moviment de vaivé forma part de la memòria social i, per tant, existeix. La història no és lineal ni progressiva, aquest és un error que actualment ja està desfet. La història va i ve i mai no està feta, acabada, pot deixar de fer-se i tant pot avançar com retrocedir. Hi ha hagut períodes d'un retrocés extraordinari.

J.G. I per reflexionar sobre el paper de la història vostè acaba de publicar 'Rostros de la historia'. retrats de vint-i-un historiadors.

J.E.R.D. Sí, un grup molt heterogeni d'historiadors. Diverses ideologies, metodologies. Jo he volgut plantejar la matèria sobre la qual es construirà la història del segle vinent. ¿A partir de què construiran la història els historiadors que tenen ara entre trenta o quaranta anys?, que és un època molt formativa. La intel·ligència de l'historiador, el caràcter emocional de la intel·ligència de l'historiador és sempre retardada respecte al matemàtic, al físic i a l'enginyer industrial. Cal llegir molt, assentar lectures espeses, entendre el significat del debat, comprendre els elements de l'estructura del discurs, allò que els clàssics anomenaven retòrica. Totes aquestes coses demanen temps. Temps d'assimilació. Per això he volgut plantejar l'humus dels historiadors del segle XXI, el que els permeti

▶ ▶ ▶